
THE PLACE OF BULGARIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE EUROPEAN AREA OF HIGHER EDUCATION IS UNDISPUTABLE AND THE PLEDGE IS A QUALITY EDUCATIONAL PRODUCT IN FAVOR OF THE KNOWLEDGE ECONOMY

Sevdalina Dimitrova

“Vasil Levski” National Military University, Bulgaria, sevdalinaid_bg@mail.bg

Abstract: Writing about the problems of higher education is as easy as it is challenging. Increasingly, the public opinion is that there is no normal, quality education in our country. And no one asked the question what are the reasons for such an opinion?! Often the opinions are from Hosanna to the Crucifixion and as if with the weight of the latter. Another issue is that opinions are most often expressed by people who have been looking for loopholes in order to obtain a diploma, rather than knowledge and skills. In other words, a diploma is a document that "can lead us to certain positions", regardless of the fact that this diploma is without coverage. Without anyone thinking about the reasons for this, it is much easier to criticize without making the slightest effort to take the necessary action to prevent the quality of the educational product from deteriorating.

And why think, when reality shows otherwise. It doesn't matter what you graduate, what knowledge and skills you acquire. The leading motive is a fast career and "pushing" to the top. Quickly taking a managerial position becomes an end in itself. And if it is at a high state level, even better! Reality floods us with examples of "loyalty" to a status quo, most often partisan, as a way of rising in the hierarchy. It does not matter that someone does not understand anything, it is important to receive a stable salary, often exceeding the remuneration of some heads of state in countries that in our opinion are "normal". The fact that the efficiency is missing and the added value for society is zero (rather "eaten" and the little one) does not matter! It is important that they are from "our", "obedient" people and occupying high positions, not to allow "those who know and can". Of course, they "interfere". So to go abroad and get better there!

Such thinking has been ingrained in the minds of the younger generations for over 30 years, especially in the last 10-12 years. At the same time, before elections (and for the past year our country cannot complain about the lack of such), the programs and platforms of political parties, movements, coalitions abound in promises of changes in the direction of improving the quality of education. And immediately after that the problem is forgotten until the next time. This provoked the author's scientific research in response to the question of what we need to do in order to have a high quality of the educational process, in particular higher education and to defend its place in the European Higher Education Area.

Keywords: education, higher education, quality of the educational product, knowledge management.

МЯСТОТО НА БЪЛГАРСКИТЕ ВИСШИ УЧИЛИЩА В ЕВРОПЕЙСКОТО ПРОСТРАНСТВО НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ Е НЕОСПОРИМО И ЗАЛОГЪТ Е КАЧЕСТВЕН ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПРОДУКТ В ПОЛЗА НА ИКОНОМИКАТА НА ЗНАНИЕТО

Севдалина Димитрова

Национален военен университет “Васил Левски”, България; e-mail: sevdalinaid_bg@mail.bg

Резюме: Да се пише по проблемите на висшето образование е колкото лесно, толкова и предизвикателно. Все по-често в публичното пространство се наслажда мнението, че в страната ни няма нормално, качествено образование. А никой не си зададе въпроса кои са основанията за подобно мнение?! Често мненията са от Осанна, до Разпни го и като че ли с тежест на последното. Друг въпрос е, че мненията се изказват най-често от лица, които са търсили „вратички“, за да се сдобият с диплома, а не със знания и способности. Казано по друг начин, дипломата е документът, който „може да ни изведе към определени позиции“, без значение, че тази диплома е без покритие. Без някой да се замисли за причините за това, много по-лесно е да критикуваме, без да положим и минималните усилия да предприемем необходимите действия, за да не допускаме влошаване качеството на образователния продукт.

А и защо да се замисляме, като реалността показва друго. Няма значение какво си завършил, какви знания и способности са придобити. Водещият мотив е скоростна кариера и „изтласкване“ до върха. Бързото заемане на началническа длъжност се превръща в самоцел. А ако тя е на високо държавно ниво, още по-добре! Действителността ни залива с примери за „вярност“ на дадено статукво, най-често партийно, като начин за

издигане в йерархията. Няма значение, че някой/някоя нищо не разбира, важно е да получаването на стабилна заплата, често надхвърляща възнаграждението на някои държавни ръководители в страните, които в нашите представи са „нормални“. Това, че коефициентът на полезно действие липсва и добавената стойност за обществото е нулева, (по-скоро се „изяжда“ и малкото такава), не е от значение! Важното е, да са от „нашите“, „послушните“ хора и заемайки високи постове, да не се допускат „знаещите и можещите. Разбира се те „пречат“. Затова да заминават за чужбина и там да се оправят!

Подобно мислене вече над 30 години се наслаждава в съзнанието на подрастващите поколения, особено през последните 10-12 години. В същото време преди избори (а за изтичащата година страната ни не може да се оплаче от липсата на такива), програмите и платформите на политическите партии, движения, коалиции избилстват от обещания за промени в посока на повишаване на качеството на обучение. И веднага след това проблемът се забравя до следващия път.

Това провокира научните търсения на автора в отговор на въпроса какво е необходимо да направим, за да имаме високо качество на образователния процес, в частност на висшето образование и да защитим неговото място в европейското пространство на висшето образование.

Ключови думи: образование, висше образование, качество на образователния продукт, мениджмънт на знанието.

1. УВОД

От две години светът живее в изключително сложна и динамична среда, чиято непредсказуемост е провокирана от пандемичните условия на COVID-19. Колкото и да се опитваме да игнорираме тези условия, всеки сектор от общественото развитие на страните е белязан от тях. Не остава в страни от Пандемията и образователния сектор, за който on-line обучението се налага едва ли не като основна форма. Дискусиите „за“ и „против“ дистанционната образователна форма все по-често заливат публичното пространство и не рядко приемат изразна поляризация сред обществото. В този контекст на преден план отново се поставя проблемът за качеството на образователния продукт, като под внимание се има обстоятелството, че за значителна част от българските висши училища електронните форми на обучение се превръщат в основни от март 2020 г. до настоящия момент. Това провокира целта на научните ни търсения, насочени към изследване на многоаспектността на образователния процес с акцент на висшето образование и възможностите за повишаване на неговото качество в защита на мястото на българските висши училища в европейското пространство!

2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Говорейки за висше образование, под внимание следва да имаме няколко ключови моменти. Става дума за: приемственост; нормативна база; стратегическа визия; демографска картина; отвореност на образователния пазар; трудов пазар и готовност за осигуряване на работни места; базата за надграждане на знанията и уменията; качество на академичния състав; възможности за научен обмен и разпознаваемост; обединяване и споделяне на възможност за научни кълстери, научни пълнове; предприемане на адекватни действия за противодействие на лъженауката. Изследването и анализът на проявлението на посочените ключови моменти е посредством познатите на научното познание методи и инструментариум, с акцент на изследователския, системния, наблюдението, дългогодишния професионален опит на автора, който в периода септември 2015 - септември 2021 г. е и член на Постоянната комисия по социални и правни науки, сигурност и отбрана на Националната агенция по оценяване и акредитация към Министерския съвет на Република България.

3. РЕЗУЛТАТИ

„Икономиката на знанието“ (Соколова, З.) обуслови нова политика във висшето образование и свързаното с нея формиране на понятието изследователски университети, чието дефиниране предполага качествен образователен и научноизследователски продукт в контекста на интелигентния и иновационен растеж.

„Изследователският университет е висше училище, което освен другите характеристики на университета, дава значим принос за развитието на важни обществени области чрез върхови научни изследвания и има високи резултати от научноизследователска дейност, оценени съгласно обективни показатели, определени в акт, приет от Министерския съвет“ (Published on Eurydice). Така дефиниран, прави впечатление, че дали един университет би приел статут на изследователски, зависи от „благоволенieto“ на правителството и съответния акт на МС, без наличието към момента на обосновани критерии за разграничение между преподавателски и изследователски университет. Това обстоятелство от една страна засили стремежа на редица университети към придобиването на статут на изследователски, което до известна степен доведе до

дублиране на определени функции на Българската академия на науките. От друга страна, наложило се политизиране на някои български университети, което е в противовес на принципа за автономност, засили неравенството в развитието на университетите и на субективизма при определянето на един или друг статут. Това неминуемо създаде условия за задълбочаване на проблема с псевдонауката, с автоцитиранията, преповтаряне на научна продукция от длъжност в длъжност, демотивация за утвърждаване на даден учен и толериране на „наши хора“. И за да се преодолее този проблем повече от необходимо е мотивирането и стимулирането на академичния състав към създаване на качествена научна продукция, към участие в проектна дейност, към дигитализация, принос към науката и създаване на научни резултати от научните изследвания с добавена стойност за съответния университет и за бизнеса. И всичко това при ясни критерии и „стандарт“ (Вуцова, А., М Арабаджиева), а не субективизъм, при строг контрол, а не толериране на псевдонауката, чрез сдружаване и формиране на научни кълстери, научни хъбове на регионален принцип, чрез съвместни обучения в различните образователно-квалификационни и образователно-научни степени, съвместни научни изследвания с университети от страната и чужбина.

4. ДИСКУСИИ

Следвайки логиката на горепосочените съждения, на базата на личния дългогодишен професионален опит и наблюдения в областта на висшето образование, вниманието ни е към проблемните области на посочените ключови моменти.

Приемственост. Връщайки се назад във времето, когато образованието на българите беше издигнато в приоритет, България се гордееше с постиженията си във всяка област на световно ниво, като по степен на IQ (коефициент на интелигентност) българите се нареждахме на 10 място (до промените след 1990 г). Не можем да отречем, че и днес има наши сънародници и за наша радост не са малко и децата, които прославят Родината ни и ни карат да сме горди с българския дух и ум. Но на фона на посредствеността, която едва ли не се утвърди като модел през последните години, те все още са „капка в морето“ и в тази посока следва да се стремим да работим, т.е. да променим модела и да не допускаме странични влияния в нашето образование. А за това е належащо да възпитаваме и да се самовъзпитаваме в чувството за приемственост, зачитане на българските културно-исторически традиции, преклонение пред паметта на нашите герои, дали живота си за България и пред нашите светини, защита на българския език и гордост, че сме дали на десетки народи нашето „аз, буки, веди, глаголи...“. И всичко това в симбиоза с творчеството и потенциала на нашите съвременници и млади творци, учени, изобретатели. Несъмнено, това е възможно именно чрез приемствеността, екипността и отстояването на позициите, защитаващи интересите на страната ни. В тази насока не мога да се въздържа от коментар по отношение на „слугинажа“ и налагане на изисквания към българските учебни планове и програми, с цел отрицание на нашата история и на нашите традиции, толерирайки определени модели и интереси, нямащи нищо общо със защитата на българщината и възпитанието в родолюбие, патриотизъм, чест и достойнство, завещани ни от нашите деди. И вместо да аплодираме всеки дръзнал да отстоява това, ние го засипваме с „Разпни го“, за да „не обидим някой и да не ни спрат кранчето“. Примерите в това отношение са много, зададени до неотдавна от „върха“ (незачитане на национални празници, обявяване на патриарха на българската литература и заплатилите с живота си интересите и целостта на страната ни герои от миналото, negliжиране на паметта на тези, които са се борили, за да я има днес България). Казано по друг начин, с поуките от миналото, съобразявайки реалността и предизвикателствата пред образованието, в частност висшето на настоящето, можем да имаме вяра в съхраняването на българския дух и жизнеспособност на българското образование.

Нормативна база. Става дума за законовата рамка на българската образователна система, която в стремежа за хармонизиране с европейските образователни регламенти е променлива. Често измененията и допълненията в нея са провокирани не от потребността на висшето образование, а по-скоро от субективни обстоятелства. Впечатлението е, че всяко изменение и допълнение в Закона за висшето образование и Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане ги превръща в някаква рамка, която от една страна отваря вратички за толериране на лъженауката, за бърза кариера на „този, който трябва“, без необходимия потенциал и научна продукция.

Друг проблем е, че редица решения, често неправомерни, се предлагат и вземат на основание от личности, които нямат нищо общо с академизма. Често се прокарават чрез подзаконовни актове или се прехвърля отговорността, позовавайки се на автономността на висшите училища.

Не по-малко значим е и въпросът до различните възнагражденията на академичния състав. Никой от законотворците не се възмути, че въпреки класификатора за възнаграждение на труда на академичния състав (който отдавна е остарял и се нуждае от нов), свидетели сме на факта, че някои от ректорите имат възнаграждения, превишаващи многократно възнаграждението на т.нар. „обикновен“ професор/доцент и на

определените възнаграждения по класификатор. В същото време от крайно ниските размери на възнагражденията на „обикновения“ професор/доцент, той следва да финансира и научноизследователската си дейност. Впечатляващо в тази насока е мълчанието на членовете на Съвета на ректорите, които с лекота се съгласяват с някои промени в законодателството без да защитават интересите на редовите преподаватели във висшите училища.

В тази насока не можем да отречем, че се предприе някаква стъпка, но определено решението е на парче. Образно казано, „хвърлиха“ се едни 50 млн. лв за заплатите на университетските преподаватели в някои от висшите училища без конкретна обосновка и промяна в класификатора на длъжностите. Издаде се министерско постановление, на база Закона за висшето образование в неговата последна редакция, за определяне на минималното заплащане за академична длъжност „асистент“ с цел привличане на млади преподаватели във висшите училища, но реализацията се осъществи в посока „разделяй и владей“, за едни университети има, за други – няма увеличение. На практика се получи, че в някои висши училища академичният състав остана ошетен, което засили неравнопоставеността на академичния състав във висшите училища. В тази връзка е и неравнопоставеността и по отношение на добавката към възнаграждението за ОНС „доктор“ и научна степен „доктор на науките“, като отговорността отново се прехвърли на университетите. Решенията в тази насока са законодателни и създаване на условия за за мотивиране и стимулиране на академичния състав за качествен образователен процес и качествена научна продукция с мисълта, че за тази си дейност ще получат подобаващо допълнение към своето основно възнаграждение.

Не по-малък проблем е и този за създаването на пътна карта на българските висши училища като база за предприемане на действия за преобразуване на техни структури или откриване на нови такива. Същевременно се отварят вратички за някои висши училища за разкриването на професионални направления и докторски програми в тези направления.

По отношение на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане, един анализ би създал много работа за законотворците. Всички от академичните среди знаем как се създаде този закон след изказване на един бивш министър срещу системата на Висшата атестационна комисия (ВАК). Не можем да отречем, че тази система се нуждаеше от известни промени, но не и такива, които доведоха до драстично увеличаване на броя на доценти и професори, особено в началото на неговото приложение (в периода 2011-2018 година). Проблемът тук е не в увеличаването на броя на хабилитираните лица, а до липсата на ясни, отчетливи критерии. С Правилника за неговото приложение (Правилник за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България), особено в тяхната последна редакция от 2018 год., се създадоха определени критерии чрез минималните национални изисквания за наукометрия, но постепенно се въвеждаха „уточнения“ в хода на регистрацията в НАЦИД. Получи се така, че хора без необходимата научна продукция и цитирания, с тези допълнителни уточнения получиха регистрацията. В същото време хора, защитили дисертации и придобили научни звания при системата на ВАК, поради разминаване в критериите и различната законова база, не се признаха автоматично при регистрацията.

Независимо от наличието вече на минимални изисквания за наукометричност, на базата на които се извършва регистрацията в НАЦИД, ако дадено хабилитирано лице не упражнява професията си 5 години, губи своята такава квалификация и хабилитация. А не би ли следвало при наличието на национална регистрацията и признаване, това ограничение да отпадне? Да, доцент или професор са академични длъжности, но самата регистрацията по определени критерии е достатъчно обстоятелство за тяхното запазване и след излизане в пенсия. В същото време на университетите се прехвърли отговорността за определяне на годините на престој от една академична длъжност в друга, обикновено не повече от две години, което е меко казано несериозно.

Проблем е и фактът, че отделни членове и алинеи в редакцията на Закона за развитие на академичния състав в страната ни (Закон за развитие на академичния състав в Република България), които бяха отхвърлени от Конституционния съд през 2010 год., постепенно се гласуваха и наложиха като норма. Пример в това отношение е публикуването в сайтовете на висшите училища на рецензиите, становищата, резюметата на рецензираните публикации и авторефератите освен на български език и на един от езиците, които традиционно се ползват в съответната научна област. В същото време, съгласно Конституцията на страната ни официалният език е българският!

Подобно е и обстоятелството по отношение на конфликта на интереси и свързаност на лица, които често се пренебрегват и нарушават. А по отношение на плагиатството е необходимо да се организира кръгла маса и да се търсят решения за преодоляване на вземащата връх „кражба“ на научна продукция.

Решенията в тази насока са в наличието на сериозен контрол в неговите форми на различни нива. Регламентацията на контрола по изпълнение на ЗРАС е частично засегната и то по начин, по който ефектите по-скоро биха били негативни за този, който е дръзнал да сигнализира за нарушения и плагиатство.

В пряка връзка с нормативната база на висшето образование е и третият пункт - *стратегическата визия*. Става дума за Стратегията за развитие на висшето образование до 2030 година. В последните години, нормативните актове и стратегическите документи в тази насока се разработват по-скоро по административен ред, без да се подлагат на обществено обсъждане, приоритетно от хората, пряко ангажирани с качеството на обучение и на висшето образование, Да, целта е университетите ни да са част от европейското пространство на висшето образование, но за да е работеща една стратегия и да е ориентирана към академизма, тя следва да почива на принципите на академизма, а не да се налага по административен ред, облечен с решение на Парламента. А колко от депутатите произлизат от академичната общност, за да могат да се произнесат подобаващо?

Свидетели сме, че на фона на прокламираната разширяваща се автономия на висшите училища в последните няколко години, се взеха прекалено много решения по административен ред. Тук бих добавила узаконяването на т. нар. „приоритетни“ професионални направления, „защитени“ специалности (Закон за висшето образование) и т.н. Основният аргумент за тяхното законово въвеждане е пренасищане на пазара на труда от едни специалисти и недостиг приоритетно от педагози, инженери, физици, химици, лекари и др. А никой в годините не си зададе въпроса какви ефекти произведохме от това, коя е причината за липса на афинитет към тези специалности от подрастващото поколение, защо не се проследяваше в годините реализацията след завършване на тези специалисти?

От друга страна, всяка професия изисква знания, умения, способности, квалификация, а можем ли човек, който няма необходимата база да го надградим, че да го направим физик, химик, инженер? И тук въпросът опира до качеството на образованието (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/quality-assurance-higher-education-9_bg), предхождащо висшето образование, пренебрегвайки обстоятелството, че добрата база предполага отлична надстройка!

За радост, свидетели сме, че се връща славата на страната ни за умните деца, все повече имаме деца, които прославят страната ни с успехите си в международни олимпиади и състезания! Но какво се случва в бъдеще с тези деца? Обикновено след време поемат пътя към чуждестранни университети и от там никой не се интересува от тях. А не е ли това изтичане на мозъци, толерирано от държавната политика?

За да се преодолее това, по наше мнение е необходима тясна връзка между училищата за начално и средно образование - висшите училища - бизнеса (има известен напредък, но недостатъчен).

Казано по друг начин, нека да има свобода на университетите за избора на професионалните направления, но той да бъде посредством използването на () образователния франчайз на образователните клъстери по региони. Нека да си признаем, че провинциалните университети са приоритетно значими за даден регион, поради което не бива да се подценяват. Недопустимо е всички обучаеми да се съсредоточават в столицата.

И в този ред на мисли, нека погледнем какви са приоритетите в последната Стратегия за висшето образование 2021-2030 година? Отново забелязваме смесване на понятия, без да се съобразят елементите на учебната документация – учебен план, учебна програма и т.н. (става дума за приоритет 1. Учебният план следва да е в прерогативите на всяко висше училище по линия на тяхната автономност). Да не говорим, че този проблем на смесване на понятия го има и в Критериалната система на НАОА за оценяване и акредитация в съответствие със стандартите и насоките за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование. Или връзката образование-наука – бизнес (Стратегия за висшето образование 2021-2030 година)! Когато бизнесът се отвори към образованието, провеждат се регулярни срещи между тях и се търсят пътищата за съвместна дейност, за осигуряване на работни места след завършване, а по време на обучението осигурят възможност за практически стаж, започнат да толерират резултатите от научните изследвания, тогава можем да говорим за ефективност на тази връзка.

Съществен проблем е и наложената система за „финансиране на висшето образование“ (https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-12_bg) съобразно количественото измерение, т.е. според броя на студентите. А когато превес се дава на количеството, логичното следствие е за сметка на качеството. Крайно належащо е финансирането на университетите и тяхното управление да е според постигнатите резултати и реализацията на възпитаниците им. Изобщо на преден план следва да се извежда резултатността, възвръщаемостта и рентабилността на висшите училища.

Приоритет в настоящата стратегия е интернационализацията на висшето образование и включване в международни образователни и научни мрежи. И тук да, съгласна съм, но защо се наложиха само двете научни бази данни - WEB OF SCIENCE и Scopus? Въпросът е защо само тези научни мрежи и защо никой не се замисли, че има професионални направления и области, които поради спецификата си и необходимостта

от съблюдаване на закона за защита на класифицираната информация, не предполагат публикуването в посочените научни бази данни.

И не на последно място, по отношение на стимулиране на младите преподаватели, да, авторът също е на мнение, че трябва да се стимулират, но да не забравяме, че доброто развитие на един млад преподавател е резултат не само на неговите умения, но и зависи в голяма степен от неговия научен ръководител (обикновено, хората в средна възраст). Да се заменят преподаватели с лека ръка без оценка на приноса им към развитието на дадено висше училище и към българската наука граничи, меко казано с възрастова дискриминация, наложена отново по административен път.

Демографска картина. Образованието и неговата зависимост от демографската картина в страната ни са в пряка зависимост, а тя за съжаление към момента е с отрицателен знак. При население 6 876 284 (към 26.11. 2021 г.), с годишна промяна -50, 29 хил. души, т.е. -0,71 % и коефициент на плодовитост 1,56, детска смъртност 5,4 на хиляда, по данни на <https://www.worldometers.info/world-population/bulgaria-population/>, при приблизително 50 хил. зрелостници заявили участие за втора матура, в действителност явили се около 38 хил. предвиденият прием в 38 субсидирани от държавата висши училища за тази година е около 40 хил., от тях 34600 хил. души след средно образование, поставя сериозни въпроси за размисъл. Наред с това предвиденият платен прием е 15 422 броя студенти. На практика приемът в държавните висши училища е завишен с 3,2% (1256 места) приоритетно за инженерните професионални направления и ИТ, докато отново за Администрацията и управление е занижен с 11,9 % и за Икономика – 6,9 %.

На фона на тази статистика въпросът е, когато имаме съотношение завършващи/кандидатстващи ориентирано към 1, одобрени за субсидиране професионални направления 23 и висши училища 38, как ще оцеляват останалите?

Отговорът безспорно не е еднопосочен, тъй като под внимание следва да имаме и *отвореността на образователния пазар* и очаквания поток на кандидат-студенти в чуждестранни университети. Това е един закономерен процес, който ние не можем да спрем и да забраним, но от нас зависи да се намери подход за мотивиране на същите тези кандидат-студенти след години, когато завършат в страната и да се вляят със своите компетентности и компетенции в обществения живот на страната и за благо на България.

А това е в пряка зависимост и с трудовия пазар у нас и готовност за осигуряване на работни места. Реално пазарът на труда оказва въздействие върху качеството на образователния продукт, определя неговото търсене и предлагане при съблюдаването на правилата за конкурентното и конкурентното начало. И всичко това придружено с дългосрочни анализи и сценарии по зависимостта „какво-ако“, която е в основата на управлението по резултати!

5. ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Качествено образование може да има когато има качествени обучаеми, качествен академичен състав, съвременна, дигитализирана среда и инфраструктура. А такива имаме, но с 1% предвидено нарастване на разходите за висше образование само добрата воля на академичния състав не е достатъчна! И когато се предявяват претенции, че висшето ни образование не става, да си зададем въпроса, а каква е нашата вина и отговорност за това?

Необходимо е да ценим труда на работещите в предходните нива на образованието и на академизма в страната ни. Който не е минал по този път, само той не знае на един утвърден учен „цената“ на всичко това каква е и да оценим себераздаването на утвърдените в науката имена. Да не забравяме, че за да имаме качествено висше образование, чието място в европейското пространство на висшето образование е неоспоримо, трябва да имаме работещо законодателство и стратегия, с мисъл и отговорност за бъдещите поколения чрез развитие на икономика на знанието. А това означава триединство между образование-наука-бизнес!

БЛАГОДАРНОСТИ

Изразявам благодарност към националния военен университет „Васил Левски“, че ми предостави възможността и условията за моето академично израстване в годините и утвърждаването ми като учен!

РЕФЕРЕНЦИ

Bulgaria: Български висши училища (2021). Published on Eurydice. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/types-higher-education-institutions-12_bg.

Bulgaria: Гарантиране на качеството на българското образование (2020). https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/quality-assurance-higher-education-9_bg

- Bulgaria: Финансиране на висшето образование (2018). https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-funding-12_bg
- Вуцова, А., М. Арабаджиева (2016). Качество на висшето образование в България в контекста на Европейското пространство за висше образование-проблеми и възможни решения. *Strategies for policy in science and education*, Volume 24, Number 4, 2016, с. 354. https://azbuki.bg/wp-content/uploads/2016/08/azbuki.bg_dmdocuments_Strat_4_16_vucova.pdf
- Закон за висшето образование (2020). <https://lex.bg/laws/ldoc/2133647361>.
- Закон за развитие на академичния състав в Република България (2021). <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2135680028>.
- Населението на България. Wolrdometer (2021). <https://www.worldometers.info/world-population/bulgaria-population/>.
- Правилник за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България (2019). <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135696665>.
- Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 - 2030 година (2021). <https://www.mon.bg/bg/143>.
- Соколова, З. (2019). Икономика на знанието, Аз-Буки, Национално издание за наука и образование, бр.47. <https://azbuki.bg/?p=63033>.